

ПРОГНОЗУВАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНЕ

Діяльність, спрямована на обробку та аналіз кримінологічної інформації з метою отримання знання про майбутній стан злочинності, окремих її видів і груп, детермінанти злочинності, імовірність вчинення злочину конкретною особою, діяльність щодо запобігання злочинам. Кримінологічне прогнозування, таким чином, розуміється з одного боку як особлива процедура, що входить як стадія до архітекtonіки будь-якого кримінологічного дослідження, з другого – як метод досягнення більш віддалених цілей ніж власне передбачення.

Цілями кримінологічного прогнозування є: встановлення можливих змін у стані, рівні, структурі, динаміці злочинності в майбутньому; встановлення можливості появи нових видів злочинів та фактичної втрати суспільної небезпечності нині існуючих, а також факторів, що можуть мати вплив на ці процеси; встановлення можливості появи нових видів злочинців; з'ясування імовірності та можливостей вчинення злочину конкретною особою; забезпечення випереджаючою інформацією всіх обставин, що мають суттєве значення для розробки перспективних планів щодо протидії злочинності; забезпечення можливості розроблення загальної концепції протидії злочинності, вибору оптимального шляху розвитку спеціалізованих суб'єктів антикримінальної діяльності.

Методологічною основою для кримінологічного прогнозування є прогностика – наука про закони і методи прогнозування, яка заснована на вивченні закономірностей розвитку різноманітних соціальних явищ та процесів у минулому та аналіз їх сучасного стану. У зв'язку з цим у сучасній літературі сформульовано комплекс вихідних підстав кримінологічного прогнозування, а саме: а) злочинність розглядається як похідне від соціальних процесів соціальне явище; б) прогноз злочинності – це, перш за все, оцінка тенденцій, яка завжди носить імовірнісний характер. Необхідною умовою цієї оцінки (і в той же час обмеження) є припущення про стійкість тенденцій в динаміці та структурі злочинності і суміжних з нею соціальних практик, що виявились у минулому; в)

між злочинністю та її конкретними детермінантами не завжди наявний жорсткий каузальний зв'язок, можливе запізнення змін у злочинності при змінах соціальних умов, що виступають її детермінантами чи факторами стримування.

За строком прогнозування виділяють короткострокові, середньострокові та довгострокові прогнози.

Короткострокові прогнози розраховані на строк до двох років та спрямовані в основному на обслуговування завдань поточного планування протидії злочинності та реалізації окремих її тактичних компонентів. Даний вид прогнозування є найбільш поширеним. Особливо велике практичне значення мають ті короткострокові прогнози, які охоплюють незначні проміжки часу (добу, тиждень, місяць, квартал) та спрямовані на забезпечення оптимального планування діяльності щодо конкретної події. Такі прогнози, зазвичай поширюються на сезонні періоди відпочинку, шкільні канікули, проведення заходів спортивного, розважального, культурного, політичного характеру тощо.

Середньострокові прогнози провадяться на трок від 2 до 5 років і спрямовані на визначення стратегічних засад функціонування системи протидії злочинності. Зазначені види прогнозів забезпечують суб'єктів кримінально-превентивної діяльності відомостями про можливий вплив прийнятих планів, концепцій, програм соціально-економічного, правового розвитку на злочинність. Оперування такою інформацією дозволяє: а) максимально використати профілактичний потенціал цих документів і заходів, що ними плануються; б) вчасно вжити заходи щодо недопущення негативного їх впливу на кримінологічну ситуацію: від корегування ресурсного забезпечення до урегулювання правом певних суспільних відносин інноваційного характеру, як умови їх перспективного захисту від потенційно можливих кримінальних проявів.

Довгострокові прогнози строком 5–10 років і більше на сьогоднішній день здатні давати оцінки лише в загальних рисах деяких найбільш стійких тенденцій в розвитку злочинності. Наразі даний вид кримінологічного прогнозування використовується вкрай рідко через значну динамічність соціально-економічних, правових перетворень, високий ступінь їх залежності від політичних умов, чинників глобалізації.

За спрямованістю кримінологічні прогнози поділяються на пошуковий та нормативний. Пошуковий – спрямований на виявлення перспективних кримінологічно значущих проблем, що підлягають вирішенню засобами управління, які реалізуються у системі протидії злочинності. Передбачення в даному випадку має суто умовний характер, що базується на абстрагуванні від можливого і навіть необхідного втручання з боку сфери кримінально-превентивного адміністрування. Таким чином, метою даного прогнозу є виявлення перспективних проблемних аспектів збереження наявних тенденцій та сформованих закономірностей у розвитку соціально-економічних та інших об'єктів, що мають кримінологічне значення. Означений прогноз є пасивним, адже спрямований лише на окреслення потенційних проблем, що пов'язані з погіршенням кримінологічної обстановки без врахування планів щодо протидії злочинності. Зазвичай за пошуковим прогнозом слідує нормативний.

Нормативний прогноз спрямований на виявлення найбільш оптимальних шляхів, засобів і заходів протидії злочинності у майбутньому з урахуванням загроз, виявлених пошуковим прогнозом. Нормативні кримінологічні прогнози як правило відносяться до категорії так званих активних прогнозів, тобто передбачають, що суб'єкт запобігання злочинності, може вживати певні заходи, які здатні вплинути на показники, що прогнозуються.

Також виділяють наступні види кримінологічних прогнозів: 1) прогноз щодо злочинності в цілому за показниками; 2) прогноз щодо певного виду злочинності; 3) прогноз щодо можливості вчинення окремого злочину (прогноз індивідуальної злочинної поведінки); 4) прогноз стану системи протидії

злочинності в цілому та окремих її параметрів; 5) прогноз розвитку кримінологічної науки.

Важливу роль у практиці протидії злочинності відіграє індивідуальне кримінологічне прогнозування, що має на меті визначення можливості вчинення злочину (злочинів) у майбутньому певної особою чи групою осіб. Підставами такого прогнозування є знання щодо: а) соціально-демографічних та морально-психологічних якостей конкретного суб'єкту; б) наявності у особи вад фізичного, психічного характеру, що можуть мати криміногенне значення; в) умов мікросоціального середовища: проживання, робота, навчання, дозвіллева сфера.

Прогнозування можливості вчинення окремого злочину може бути двох видів: прогнозування первинного вчинення злочину та прогнозування рецидиву. Розмежування цих двох прогнозів здійснюється на підставі суттєвих відмінностей особистісних характеристик особи, яка вперше вчиняє злочин, та особи, що вже відбула покарання за раніше вчинене кримінально каране діяння. Остання категорія осіб в значно більшій мірі піддається впливові ефектів *призонізації* та стигматизації (соціального таврування за критерієм судимості, причетності до кримінальних традицій), які підлягають врахуванню при науковому передбаченні імовірної злочинної поведінки в майбутньому.

Будучи частиною соціального передбачення, кримінологічне прогнозування спирається на методологію та конкретні методи соціологічних та статистичних досліджень. Найбільш використовуваними у науці і практиці є чотири методи кримінологічного прогнозування: екстраполяція, моделювання, експертні оцінки, порівняльний аналіз, експеримент, метод узагальненого сценарію.

Літ.: 1. *Аванесов Г. А.* Криминология. Прогностика. Управление / Г. А. Аванесов. – Горький : Горьковская высшая школа МВД, 1975. – 423 с. 2. *Аванесов Г. А.* Теория и методология криминологического прогнозирования / Г. А. Аванесов. – М. : Юрид. лит., 1972. – 334 с. 3. *Вицин С. Е.* Моделирование в

криминологии / С. Е. Вицин. – М. : НИиРИО, 1973. – 104 с. 4. *Готтфредсон М.*
Загальна теорія злочину / М. Готтфредсон, Т. Герші / Пер. з англ. Н.
Бордукової. – Х.: Акта, 2000. – 323 с.

Орлов Ю. В.